

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XVI—XVII

BELGRADE
1985—1986

<http://www.balcanica.rs>

доноси и опсежну библиографију (стр. 349—429), као и индекс имена и географских назива (стр. 430—446).

У сваком случају, аутори су успели да дају једну изврсну књигу, корисну не само онима

који се баве делом великог румунског дипломате и државника већ и свима онима који су заинтересовани за политичке односе међу државама између два светска рата.

Милан Ванку,

ДЕЧАНСКА РИЗНИЦА

Мирјана Шаkota, *Дечанска ризница*, издали у сарадњи Просвета, Београд, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд, Јединство, Приштина, Београд, 1984, 481 стр., 16 табла у боји, 264 слика, 12 пртежа.

Пред нама је обимно дело о ризничком благу у Дечанима, студиозно и лепо написана монографија о најбогатијој и најбоље очуваној манастирској ризници у Србији, коју је манастирско братство готово у непрекинутом току векова сабирало и брижљиво чувало. Аутор ове узорно опремљене књиге саветник-конзерватор Мирјана Шаkota, наш истакнути познавалац средњовековних и новијих манастирских ризница у Србији, представила нам је резултате свог дугогодишњег рада на изучавању дечанских старина. По методолошком приступу и расподели грађе, студиозно написаном текстовном делу, богатом каталогу са целовитом библиографијом за поједине предмете и педантним указивањем пажње сваком поједином детаљу на њима, за ово дело у низу сродних може се без претеривања рећи да стоји, заједно са *Ризницом манастира Бање*, књигом истог аутора, на првом месту те врсте научних публикација у нас. Садржај ове изузетне књиге подељен је на два дела: први даје исцрпан историјат ризнице од њеног оснивања, то јест од четврте деценије XIV до друге деценије XX века; други се дели на поглавља која чине групе исте врсте предмета. Ту су иконе, предмети од метала, тканине и везови, предмети од дрвета, бакрорезне плоче, печати, панагије и панагијари, пафте и појасеви; документа на српском,

турском и грчком језику и још неки значајнији документарни прилози. О формалним квалитетима ове књиге ваља још истаћи да има на француском језику сачињен резиме и попис илустрација. Пажљиво је израбен разубени систем регистара, који омогућава брзо и ефикасно сналажење у материјалу: ту је, пре свега, значајан попис имена која се налазе исписана на ризничким предметима, затим општи именски регистар, а следе га топографски и предметни.

У уводном делу историјата ризнице дата је исцрпна критичка библиографија о проучавању и описивању њених старина у српској и странијој науци током последњих 130 година. У поглављу о самом настанку и развоју дечанске ризнице наводе се врсте предмета који су, према писаним изворима, са много вероватноће припадали најстаријој етапи њеног развоја. За свега неколико предмета могло би се претпоставити да су били део ризничког језгра. То су артосна панагија окована у сребро, јерусалимске оловне ампуле, велики чирак од бронзе и бронзани хорос. У следећим поглављима преглићу се подаци о историји самог манастира и његовој судбини са подацима о набакама предмета за литургију и опрему цркве, о даровима које су поклоници манастира и св. Краља кроз то време доносили. Међу тим предметима,

највећим делом пореклом из домаћих радионица, било их је и из офисина других земаља, примера ради из Русије, Бугарске, Немачке. Подаци које откривају неки од тих предмета страног порекла представљају нову грађу и за науку земље где су настали. Скупинама предмета каталожског дела претходе студије под називом „Општа разматрања“, у којима су осветљени извесни развојни путеви и неке етапе у историји односних занатско-уметничких дисциплина.

Са становишта историје уметности, а по оцени аутора монографије, међу ризничким збиркама у Дечанима највећу уметничку вредност има колекција икона. Њихове изражене уметничке квалитете, „у неким случајевима чак врхунске у српском, па и у византијском сликарству уопште“, већ су кроз богату литературу познати и признати као такви изван граница наше земље. Лепи светао простор дечанске цркве, пун верине, највећа је галерија дела познатог зографа Лонгина, плодног ствараоца у другој половини XVI века, чија се развојна линија може пратити кроз готово четврт столећа, што је иначе изузетни случај у познавању биографија наших иконописаца. Поред збирке икона највећу и драгоцену колекцију чине предмети од метала. Уз већ раније овде поменуте предмете, оно што данас припада збирци настало је у раздобљу од XVI до XIX века. Најзначајнија је свакако група сребрних чаша разне намене. Следе кадионице, путири, тасови, окви на књигама, ризице, њивоти за мошти, крстови, у много случајева дела познатих и непознатих домаћих мајстора. Објављивањем *Дечанске ризице* откривена је бројна збирка кандила (95 комада), кованих или ливених од разних материјала. Ретки су старији примерци (XV—XVI век), а већина је настала у току XIX века. Мирјана Шаkota се нашла пред сложеним, али занимљивим и подстицајним задатком да изучи дечанска кандила као доскора непознату релативно велику ску-

пину занатско-уметничких, а стилски специфичних предмета који су у православним црквама на Балкану у великом броју заступљени, а до сада једва испитивани. Кандила је систематизовала према њиховим типолошким и иконографским карактеристикама, налазила им аналогije међу примерцима сачуваним у другим црквама, као производима домаћих и страних радионица, примера ради оних у Враци и у Јерусалиму, откривала имена појединих мајстора. Нема сумње да ће овај материјал, сада приступачан науци, утицати на изучавање ове врсте доскора потпуно занемарених занатско-уметничких предмета, заступљених у великом броју по црквама балканских земаља. Ваља истаћи да су дечанске кадионице изузетно занимљиве као докази стилских симбиоза у уметничким занатима на Балкану, које су сазреле током више векова, а биле балканска специфичност. Кад Мирјана Шаkota приликом утврђивања порекла појединих кандила није располагала елементима за њихову сигурну атрибуцију, она се оправдано одредила за примену уопштене одреднице „балканска радионица“ у обради каталожке јединице, јер се под тим термином подразумевају неке опште, за стручњака препознатљиве, специфичне формалне вредности.

Трећа, веома значајна ризничка збирка у Дечанима садржи предмете од дрвета, међу њима изузетне средњовековне примерке, јединствене у светској културно-уметничкој баштини: њивот за мошти Стефана Дечанског из пете деценије XIV века; седмоугаони сточић са интарзијом и токарским елементима, крај XIV — почетак XV века; дуборезбарени крст старца Нестора, дело мајстора јеромонаха Никодима, из 1564/65.

Иако је материјал ризице, по општој логици њиховог настајања разнородан, а проблеми које намеће хетерогени, Мирјана Шаkota је ширином своје учености и истраживачком радозналости

задирала у суштину појединих питања и за њих налазила убедљиве одговоре. Она је такође стрпљивим критичким проверавањем и преиспитивањем наталожене резултата досадашњих истра-

живања долазила до нових сазнања и нових закључака, који су од значаја за даљи развој научне мисли у историји наше уметности и културе.

Верена Хан

СЛОВЕНСКО ПАГАНСТВО

Б. А. Рыбаков, *Язычество древних славян*, АН СССР, Отделение истории. Институт археологии, Издательство „Наука“, Москва, 1981, 608 стр.

Академик Борис А. Рыбаков (1908) један је од водећих совјетских археолога. Поред научног рада којим се бави низ година, он је и руководиоца Института археологије АН СССР и секретар је Одељења историјских наука АН СССР. За свој рад совјетска држава га је наградила највишим наградама. Он је аутор више књига из области археологије и историје културе источних Словена: *Занатство Старе Русије* (1948), *Стара Русија. Предања. Епика. Летописи* (1963), *Руски датирани натписи XI—XIV века* (1964), *Први векови руске историје* (1964), *Слово о полку Игореву и његови савременици* (1971), *Руски летописци и аутор „Слова о полку Игореву“* (1972), *Руске карте Мошкве XV — почетка XVI века* (1974), *Паганство Старих Словена* (1981), *Из историје и културе Старе Русије* (1984).

Књига Б. А. Рыбакова *Паганство Старих Словена* заслужује посебну пажњу из више разлога: 1) то је обимно дело (608 страна) које представља збирни резултат његових дугогодишњих истраживања древне словенске културе; 2) ово је једна од ретких књига (ако не и једина такве врсте) која словенску културу почиње да прати од почетка људске културе, тј. од далеког палеолита; 3) као грађа за реконструкцију паганства коришћени су археолошки, историјски и делом етнографски и фолклорни подаци, па је овим његово дело у области компетенције више научних дисци-

плина; 4) ова књига се јавља у време појачаног интересовања за почетке словенске културе а посебно за истраживање словенске митологије, док та интересовања не прати много нових истраживачких студија, итд.

Није тешко наслутити какви високи захтеви постоје да се аргументовано напише књига с овом проблематиком, а да се не склизне у произвољност и домишљање.

Борис А. Рыбаков је своју књигу поделено у три дела, а сваки део састоји се из више тема (глава). Структура књиге је следећа:

Предговор,

I Дубоки корени:

периодизација словенског паганства; дубина сећања; камени век. Одјек веровања ловаца; златни век неолита (стари земљорадници);

II Стари Словени:

извори словенске културе; земљораднички култови Прасловена;

III Извори словенске митологије: рабање богиња и богова; Род и Рожаница; руски вез и митологија; митови, предања, бајке,

Закључак.

У предговору *Паганству* Борис А. Рыбаков даје кратак преглед досадашњих истраживања словенске митологије. Тај преглед је сведен на неколико аутора и углавном је то старија литература, превасходно руска. Савремени руски аутори који изучавају сло-